

JEUGD
PANEL.

CRIMINELE UITBUITING

door de ogen
van jongeren

Februari 2026

Criminele uitbuiting door de ogen van jongeren

Aanleiding en situatie

In Nederland, en ook in Groningen en Drenthe, worden jongeren betrokken bij georganiseerde criminaliteit. Criminelen richten zich actief op jongeren en benaderen hen met de belofte van geld, status of dure spullen. Deze vorm van criminele uitbuiting begint meestal met ogenschijnlijk onschuldige verzoeken, zoals het vervoeren of verhandelen van drugs of het beschikbaar stellen van een bankrekening voor witwaspraktijken. Wat begint als een klein klusje kan uitgroeien tot ernstiger strafbare feiten, mede door toenemende druk en het ontstaan van een afhankelijkheidsrelatie (Oosterhof & Roosma, 2020, geciteerd in Van der Torre & Tops, 2022).

Sociale media spelen een belangrijke rol in het rekruteren van jongeren: criminelen gebruiken platforms als Snapchat, Instagram of Telegram om jongeren anoniem en laagdrempelig te benaderen. Jongeren in kwetsbare posities, bijvoorbeeld met schulden of een onstabiele thuissituatie, lopen hierbij extra risico. Maar ook jongeren zonder directe problemen kunnen verleid worden door groepsdruk en de aantrekkingskracht van snel geld (Bureau Beke & Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2022; Ferwerda, 2024).

Criminele uitbuiting blijft vaak onzichtbaar. Veel jongeren herkennen hun eigen situatie niet als uitbuiting en vaak worden zij uitsluitend gezien als dader, terwijl zij ook slachtoffer zijn van uitbuiting. Ondertussen maken steeds meer scholen zich zorgen: op meer dan de helft van de middelbare scholen en bijna de helft van de mbo-instellingen leven zorgen dat leerlingen betrokken raken bij criminele uitbuiting (Noteboom et al., 2020).

Doel

Dit onderzoek heeft als doel om inzicht te krijgen in de manier waarop jongeren in Groningen en Drenthe criminele uitbuiting signaleren, ervaren en interpreteren. Daarnaast brengen we in kaart wat jongeren nodig hebben om weerbaarder te zijn tegen criminele uitbuiting.

Hoofdvraag

Herkennen jongeren signalen van criminele uitbuiting bij leeftijdsgenoten, zijn ze zelf weleens (digitaal of fysiek) benaderd voor criminele activiteiten, en wat hebben zij nodig om weerbaarder te zijn tegen criminele verleiding?

Belangrijkste inzichten

- **Criminele uitbuiting is zichtbaar voor jongeren**
Vier op de tien jongeren kent leeftijdsgenoten die mogelijk strafbare dingen doen voor een ander. Het gaat daarbij vooral om het verkopen of wegbrengen van vapes en drugs. Jongeren denken dat erbij willen horen, status en geld belangrijke motieven zijn.
- **Een deel van de jongeren wordt online of persoonlijk benaderd**
Bijna een kwart van de jongeren ziet online berichten waarin wordt gevraagd om betaalde 'klusjes' te doen. Dit gebeurt vooral via Snapchat. Eén op de acht jongeren is zelf persoonlijk benaderd om iets mogelijk strafbaars te doen, meestal door een onbekende.
- **Zorgen worden zelden gedeeld, jongeren willen niet 'snitchen'**
De meeste jongeren delen of melden zorgen over mogelijk strafbaar gedrag van leeftijdsgenoten niet, vooral omdat zij niet willen 'snitchen' of bang zijn voor negatieve gevolgen.
- **Een combinatie van voorlichting, weerbaarheid en toezicht is nodig**
Jongeren hebben behoefte aan basiskennis over het onderwerp, praktische handvatten om 'nee' te zeggen en steun te zoeken, en aan meer toezicht en handhaving, met name online en rond de illegale handel in vapes en drugs.

Belangrijkste aanbevelingen

- **Vergroot kennis over criminele uitbuiting, pas maatwerk toe**
Zorg voor toegankelijke basisinformatie voor jongeren, ouders en professionals, aangevuld met doelgroepgerichte verdieping. Richt de inzet vooral op jongeren met een verhoogd risico en versterk de deskundigheid van professionals in het herkennen van signalen en rekrutering.
- **Versterk weerbaarheid tegen criminele uitbuiting, begin vroeg**
Start vroeg (groep 7/8 basisschool) met structurele voorlichting gericht op praktische vaardigheden zoals omgaan met groepsdruk, 'nee' zeggen en veilig online gedrag. Bied laagdrempelige ondersteuning (eventueel anoniem) en ondersteun ouders in het gesprek over online verleiding, geld en status.
- **Wees samen alert op signalen van criminele uitbuiting, handel gezamenlijk**
Stimuleer structurele samenwerking tussen ouders, scholen, jongerenwerk, zorg, politie en gemeenten. Deel signalen en zorgen, werk met duidelijke handelingskaders en vergroot de zichtbaarheid van toezicht en ondersteuning, zowel online als offline.

4 op de 10 jongeren kent leeftijdsgenoten die mogelijk strafbare dingen doen voor een ander

Criminelen kunnen jongeren vragen strafbare dingen voor hen te doen. Daarbij worden jongeren vaak verleid met geld of spullen, maar zij kunnen ook onder druk worden gezet. Er is dan sprake van criminele uitbuiting.

Uit de vragenlijst en de klassenbezoeken blijkt dat criminele uitbuiting voor jongeren een lastig onderwerp is. Zij hebben er weinig kennis van en vinden het lastig er klassikaal over te praten. Tijdens klassengesprekken gaven jongeren aan zich moeilijk te kunnen voorstellen dat leeftijdsgenoten slachtoffer worden van criminele uitbuiting.

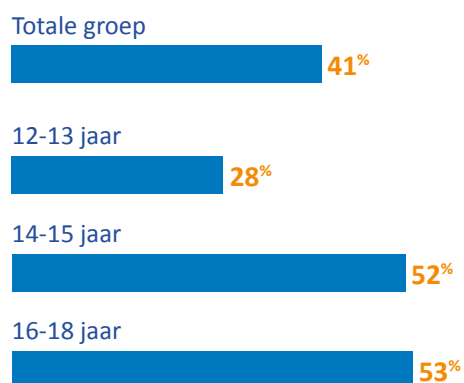
Toch kent 41% van de jongeren (36% van de jongens en 42% van de meisjes) leeftijdsgenoten die weleens iets doen voor een ander dat mogelijk strafbaar is. Jongeren van 12 en 13 jaar signaleren dit minder vaak dan oudere jongeren.

Hoewel jongeren dit signaleren, maakt 89% hier nooit melding van. De belangrijkste reden hiervoor is dat zij niet willen 'snitchen', oftewel anderen verraden.

"Denk je nou echt dat mensen gaan snitchen?"

"Jongeren denken heel snel en onschuldig, zo van 'dat doe ik wel even'."

Aandeel jongeren dat leeftijdsgenoten kent die weleens iets voor een ander doen dat mogelijk strafbaar is

"Het kan mij niks schelen of er iemand dealt of niet, eigen verantwoordelijkheid."

Het gaat meestal om spullen wegbrengen of verkopen voor anderen

Vooraf vapes of drugs

Jongeren kregen verschillende voorbeelden van criminele uitbuiting voorgelegd met de vraag of zij leeftijdsgenoten kennen die dit weleens doen.

3 op de 10 jongeren (29%) kent leeftijdsgenoten die weleens iets verkopen voor iemand anders en bijna een kwart (23%) kent leeftijdsgenoten die weleens iets wegbrengen voor een ander. Volgens jongeren gaat het hierbij meestal om vapes of drugs.

Andere vormen van strafbaar gedrag worden door jongeren minder vaak gesignaleerd, zoals het stelen van spullen voor iemand anders uit een winkel (19%) of op straat (10%). Ook het onder druk zetten van anderen om strafbare dingen te doen komt volgens jongeren minder vaak voor (13%).

“Van alles wat te maken heeft met drank, drugs en elektronische dingen.”

“Iemand ergens vals van beschuldigen.”

“Vapes halen en verkopen.”

“Dingen stelen.”

“Nep merken kopen en dan verkopen.”

“Wiet verkopen. Vapes verkopen.”

Ken je leeftijdsgenoten die weleens ...

Jongeren herkennen dat leeftijdsgenoten mogelijk strafbare dingen doen

Vooraf doordat ze daarover praten

Jongeren die vermoeden dat leeftijdsgenoten mogelijk strafbare dingen doen, herkennen dit aan verschillende signalen. Zij weten dit vooral doordat leeftijdsgenoten er zelf open over zijn: zij praten erover en scheppen erover op (49%) of delen het op sociale media. Meisjes (62%) geven vaker dan jongens (37%) aan dat zij zien dat leeftijdsgenoten opscheppen over strafbare handelingen.

Daarnaast herkennen jongeren signalen in het gedrag van leeftijdsgenoten. Zij noemen onder meer dat leeftijdsgenoten vaak laat buiten zijn (38%), geheimzinnig gaan doen (38%) of veel online contact hebben met onbekenden (30%). Ook vaker spijbelen (28%) of het omgaan met nieuwe, soms verdachte vrienden (27%) worden genoemd als aanwijzingen dat leeftijdsgenoten mogelijk strafbare dingen doen.

“Ik zie het gewoon gebeuren.”

“Het gaat meestal gewoon rond.”

“Op Snapchat-verhaal en gewoon online van ‘Wil je dit kopen voor 20 euro?’”

Hoe merk je dat leeftijdsgenoten mogelijk iets strafbaars doen?

Volgens jongeren laten leeftijdsgenoten zich vooral beïnvloeden door sociale waardering en geld

Jongeren denken dat leeftijdsgenoten vooral strafbare dingen doen voor anderen om status te krijgen, stoer te doen en 'erbij te horen' (73%). Ook de wens om (snel en veel) geld te verdienen speelt volgens velen een belangrijke rol (61%).

De zoektocht naar sociale waardering en geld zijn volgens jongeren daarmee de belangrijkste motieven om mogelijk strafbare activiteiten voor een ander uit te voeren. Sociale media kunnen hierbij een rol spelen. Daarop worden vooral succesverhalen en mooie mo-

menten gedeeld met foto's en filmpjes. Hierdoor lijkt het belangrijk om rijk en populair te zijn. Niet iedereen kan deze doelen bereiken. Dat zorgt voor druk en stress, vooral bij jongeren. Zij hebben vaak nog geen werk en inkomen waarmee ze de spullen kunnen kopen die ze graag willen hebben. Criminele klusjes die snel geld of staus op zouden leveren kunnen daardoor aantrekkelijk lijken.

Daarnaast noemen jongeren tijdens de klassenbezoeken en in de vragenlijst factoren die de kwetsbaarheid van

jongeren vergroten. Zij wijzen onder meer op sociale druk en een minder stabiele thuissituatie, waardoor bepaalde jongeren makkelijker te beïnvloeden zijn door criminelen. Vooral jongeren met een moeilijke thuissituatie worden door hen gezien als extra kwetsbaar voor criminele uitbuiting.

"Groepsdruk."

“Jongeren willen graag makkelijk en snel geld verdienen. Volwassenen zouden zulke dingen niet zo snel doen. Omdat ze misschien wat ‘verstandiger’ zijn.”

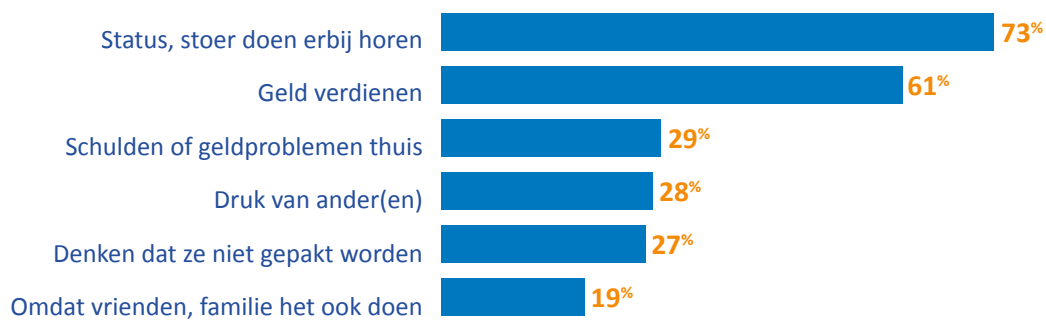
“Ze krijgen te weinig aandacht thuis.”

“Ze komen vaak uit gezinnen die minder welvarend zijn of geen fijne thuis situaties hebben.”

“Ik denk dat het er heel erg mee te maken heeft met erbij willen horen en gezien willen worden. Vaak zie je in mijn dorp dat het een bepaalde groep is, die met elkaar stoer wil zijn.”

Waarom denk je dat leeftijdsgenoten dingen doen voor anderen die mogelijk strafbaar zijn?

Een kwart van de jongeren ziet online wervende berichten voor mogelijk strafbare klusjes

"In ruil voor veel geld."

23%

van de jongeren van 12 tot 18 jaar heeft zelf weleens een bericht gezien om geld (of iets anders) te verdienen met iets dat misschien niet mag. 9% zag dit één keer en 14% zag dit vaker.

55%

van de jongeren zag nog nooit zo'n bericht.

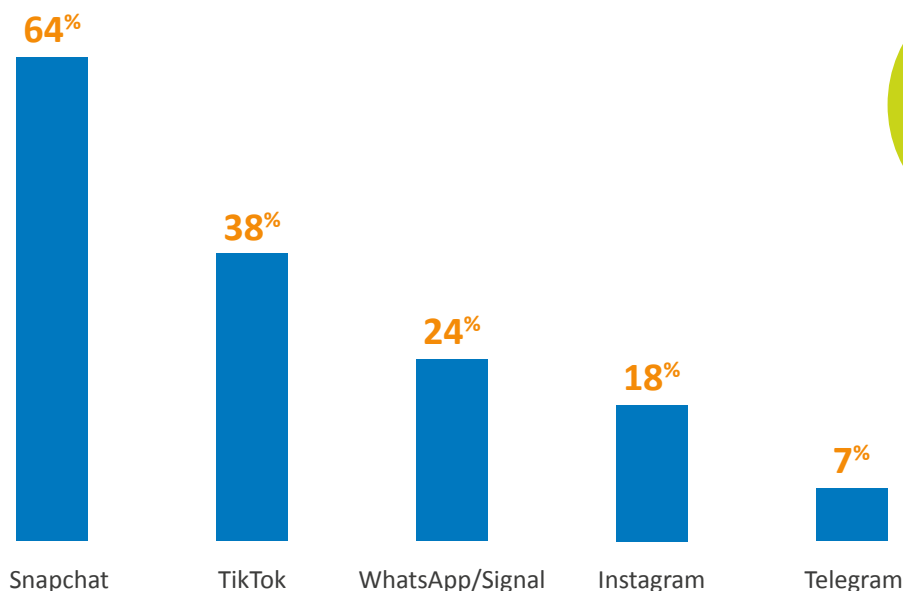
Op internet en sociale media staan berichten waarin jongeren worden benaderd om 'klusjes' te doen in ruil voor geld of spullen. Vaak gaat het om activiteiten die strafbaar zijn.

Bijna een kwart van de jongeren (23%) heeft zelf weleens zo'n bericht gezien. Deze berichten worden vooral gezien op Snapchat (64%), gevolgd door TikTok (38%), WhatsApp/Signal (24%) en Instagram (18%). Snapchat is populair onder jongeren van 12 tot 18 jaar en is anoniemer dan veel andere sociale media, wat het platform aantrekkelijk maakt voor dit soort oproepen.

Criminelen lijken zich hierbij niet op specifieke groepen te (kunnen) richten: jongens en meisjes, evenals jongeren van verschillende leeftijden en onderwijsniveau's, zien deze berichten even vaak.

Iets meer dan de helft van de jongeren (55%) geeft aan nog nooit een (online) bericht te hebben gezien waarin jongeren werden gezocht voor mogelijk strafbare klusjes. Ongeveer een kwart van de jongeren (22%) weet het niet of wil hier geen antwoord op geven in de vragenlijst. Ook tijdens de verdiepende lessen bleek dat de meeste jongeren hier weinig over wilden delen. Ze zijn erg terughoudend om hun ervaringen klassikaal te delen, ze willen niet 'snitchen' of mensen verraden.

Waar zien jongeren wervende berichten?

"Bericht over sigaretten en vapes bezorgen."

"Ik ga niet snitchen."

"Via YouTube, Reddit en op het internet."

Eén op de acht jongeren is persoonlijk benaderd voor mogelijk strafbare klusjes

“Om drugs te halen voor diegene.”

Meestal gaat het om het verkopen of bezorgen van vapes

Eén op de acht jongeren (13%) is weleens persoonlijk benaderd om mogelijk iets strafbaars te doen, ofwel ‘in het echt’, ofwel via een persoonlijk bericht op sociale media (meestal via Snapchat). De meerderheid van de jongeren (73%) geeft aan dit nooit te hebben meegemaakt en 14% weet het niet of wil hier niets over vertellen.

In de meeste gevallen kwam het verzoek van een onbekende (47%). Daarnaast werden jongeren soms benaderd door vrienden (18%), kennissen (17%) of andere leerlingen van de eigen school (15%).

Jongeren werd vooral gevraagd om vapes en drugs te verkopen. In enkele gevallen ging het om diefstal. Een klein aantal jon-

geren gaf aan te zijn gevraagd om seksuele handelingen te verrichten of expliciete foto’s van zichzelf te sturen. De jongeren zouden hier bijna altijd geld voor krijgen.

Van de jongeren die persoonlijk zijn benaderd om mogelijk iets strafbaars te doen, voelde 14% zich onder druk gezet om hieraan mee te werken. Een klein deel zegt aan het verzoek te hebben toegegeven.

Deze bevindingen sluiten aan bij onderzoek naar het ronselen van jongeren in Gelderland in 2020-2021. Ook daar bleek dat ongeveer 12% van de jongeren persoonlijk werd benaderd door een ronselaar (Van den Berg & Rekers, in druk).

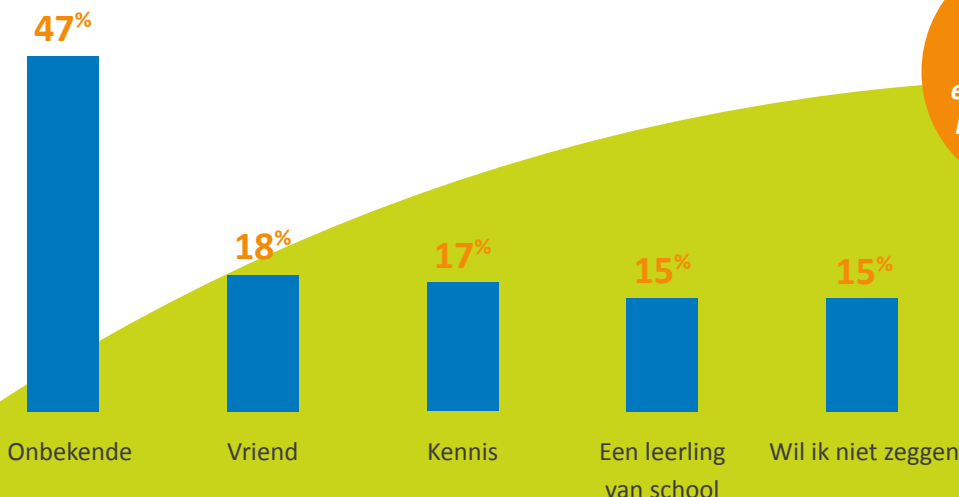
13%

van de jongeren is weleens persoonlijk gevraagd om iets te doen wat mogelijk strafbaar is.

73%

van de jongeren heeft dit nooit meegemaakt.

Door wie werd je benaderd?

“Ik zou geld krijgen of een cadeautje.”

“Ik zou drugs en geld krijgen.”

“Ik moest iemand ergens vals van beschuldigen.”

“Gewoon of ik met hem vapes wou verkopen.”

“Loopjongen zijn. Dingen opblazen.”

Jongeren delen zorgen over leeftijdsgenoten zelden. Ze willen niet 'snitchen'

Aan jongeren is gevraagd wat zij zouden doen als zij zich zorgen maken over een leeftijdsgenoot die mogelijk strafbare dingen doet. Zowel uit de vragenlijst als uit de verdiepende klas-sengesprekken blijkt dat veel jongeren terughoudend zijn met het delen van hun zorgen. De jongeren die dit wel doen bespreken de zorgen meestal met de persoon zelf (26%) of met een volwassene (23%).

De belangrijkste reden om zorgen niet te delen is dat jongeren hun leeftijdsgenoten niet willen verraden (42%). Tijdens de verdiepende lessen bleek dat 'snitchen' een onderwerp is dat jongeren sterk bezighoudt. Beschuldigd worden van 'snitchen' of een 'snitch' genoemd worden willen zij absoluut vermijden: ze vinden dat zij zich niet met een ander moeten bemoeien.

Eén op de tien jongeren zegt zorgen te melden bij de politie of een hulpdienst. Naast het niet willen 'snitchen', geven jongeren aan dat zij zorgen soms niet melden uit angst dat anderen boos worden (24%) of erachter komen dat zij gemeld hebben (22%). Andere redenen zijn twijfel of de situatie wel ernstig genoeg is om actie te ondernemen (17%), of het idee dat melden geen zin heeft (12%). Deze motieven komen overeen met redenen van volwassenen om verdachte situaties niet te melden (Sociaal Planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe, 2026).

"Ik maak me een beetje zorgen over een van mijn vrienden (ik wil niet zeggen wie)."

"Je moet je eigen problemen oplossen."

"Ben geen snitch."

"Ligt eraan wie en waar het over gaat. Het is snitchen als het niet jouw business is."

"Ik zou het niet melden, het boeit mij niet wat ze doen."

“Ik zou het wel melden, veiligheid is belangrijker dan alles.”

“Ik zou het niet gaan melden en het er eerst met diegene over hebben en diegene eerst nog een kans geven om er mee te stoppen.”

“Het is hun eigen probleem niet de mijne.”

Wat zou je doen als je je zorgen maakt over een leeftijdsgenoot?

Waarom zou je geen melding maken als je je zorgen maakt over een leeftijdsgenoot?

Wat helpt om 'nee' te zeggen: zelfvertrouwen en steun van ouders en vrienden

Eén op de zeven weet niet bij wie ze terecht kunnen

We vroegen jongeren wat hen zou helpen om 'nee' te zeggen wanneer zij worden gevraagd iets te doen wat niet mag. Veel jongeren geven aan deze vraag lastig te vinden, omdat de meesten zelf nooit met een dergelijk verzoek te maken hebben gehad. Toch hebben 200 jongeren de vraag beantwoord.

Zij geven aan dat het helpt om direct het contact te verbreken met de persoon die het verzoek doet, weg te lopen of de vraag te negeren. Daarnaast helpt het volgens jongeren om na te denken over de mogelijke gevolgen. Het is voor hen makkelijker om 'nee' te zeggen wanneer zij bedenken dat zij mogelijk iets strafbaars doen en een straf of strafblad riskeren, gepakt

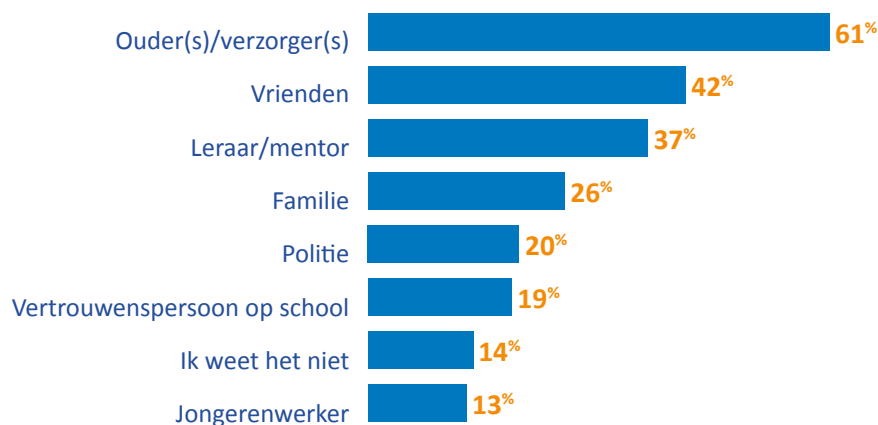
kunnen worden of in de problemen kunnen komen. Ook helpt het om te weten of te zien dat andere jongeren ook 'nee' zeggen.

Tijdens de klassenbezoeken geven jongeren aan dat het helpt om hierover te kunnen praten met iemand die zij vertrouwen, zoals met vrienden of ouders. Dit beeld komt ook naar voren in de vraag bij wie of waar jongeren terecht denken te kunnen als zij twijfelen of in een lastige situatie zitten. De meeste jongeren noemen hierbij hun ouders (61%). Tijdens de klassenbezoeken vertelden jongeren dat zij berichten of gemiste oproepen van onbekenden laten zien aan hun ouders, om te beoordelen of deze veilig zijn.

Tegelijkertijd geeft 1 op de 7 jongeren (14%) aan niet te weten bij wie ze terecht kunnen als ze twijfelen of in een lastige situatie zitten. Tijdens de klassenbezoeken werd duidelijk dat sommige jongeren terughoudend zijn om met volwassenen te praten over problemen, omdat ze bang zijn dat volwassenen boos worden, het doorvertellen of er anderen bij betrekken.

"Nee! Zeker niet met een leraar praten, dan gaan ze over je praten in de lerarenkamer."

Bij wie kun je terecht als je twijfelt of in een lastige situatie zit?

"Iemand die sterk in de schoenen staat of zelfverzekerd is doet dat echt niet bij de eerste vraag."

*"Er over na denken
wat mijn moeder er
van zou zeggen."*

*"Als ik weet dat het slecht
is en dat je in de problemen
kan komen door wat er aan
jou wordt gevraagd."*

*"Gewoon
nee zeggen en
weglopen."*

*"Ik heb
zelfvertrouwen en
kan gewoon nee
zeggen."*

*"Denken aan de
consequenties die
erachter hangen."*

*"Als ik twijfel, kan
ik altijd naar mijn
ouders of een leraar
toe gaan."*

*"Geen idee vind
het lastig om nee te
zeggen."*

*"Ik zou zeggen dat ik
er over na zou denken
en dan naar een docent
of ouder gaan."*

*"Gewoon
denken bij mezelf
wat ik nu doe is
illegaal."*

Jongeren willen informatie en tips over weerbaarheid

Het liefst van ouders of ervaringsdeskundigen

Aan de jongeren is gevraagd aan welke informatie over 'criminele uitbuiting' zij behoefte hebben. Veel jongeren vinden het lastig om deze informatiebehoefte concreet te benoemen of aan te geven van wie zij deze informatie het liefst zouden krijgen.

Ongeveer een derde van de jongeren (32%) geeft aan dat zij vooral behoefte hebben aan handvatten om 'nee' te zeggen wanneer zij worden gevraagd mogelijk strafbare klusjes te doen. Daarnaast wil een deel van de jongeren beter leren herkennen of iets strafbaar is (23%) en weten waar en hoe zij hulp kunnen vragen (15%).

Wat betreft informatiebronnen staan jongeren vooral open voor ouders of verzorgers (24%), andere jongeren met ervaring met criminele uitbuiting (21%) en professionals zoals politie of hulpverleners (18%). Influencers op sociale media worden door aanzienlijk minder jongeren als geschikte bron gezien (9%). Dit wijst erop dat jongeren vooral waarde hechten aan betrouwbare en ervaringsgerichte informatie die persoonlijk wordt gegeven.

Tijdens de klassenbezoeken bleek bovendien dat jongeren vragen hebben over wat criminele uitbuiting precies inhoudt en welke gevolgen dit kan hebben. Er lijkt een duidelijke behoefte aan algemene informatie over het onderwerp: wat criminele uitbuiting is, hoe je het kunt herkennen en wat je kunt doen wanneer je wordt benaderd.

“Ik denk dat je het overal bespreekbaar kan maken en dat dit alleen maar goed is.”

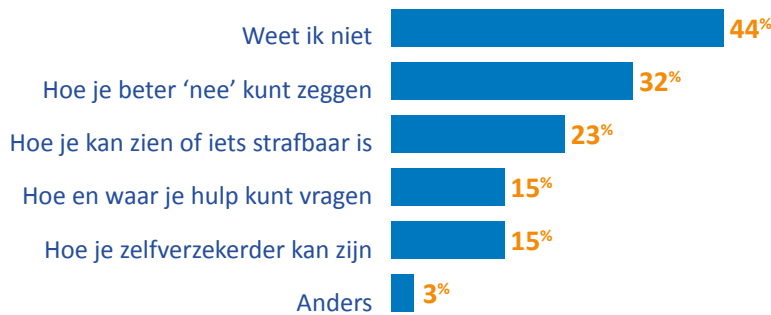
“Van mensen die er gespecialiseerd in zijn.”

“Weet ik niet. Ik heb helemaal geen informatie nodig.”

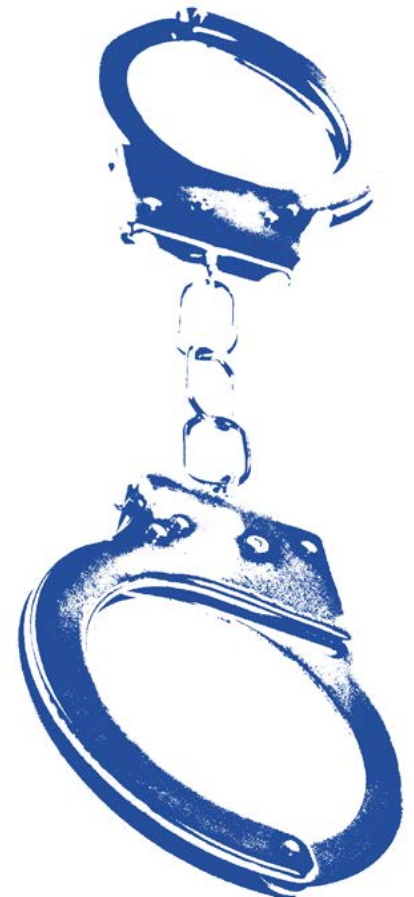
“Volwassenen stellen zich soms aan en soms is het wel terecht. Ze horen er ook met hun kinderen over te praten vanaf de middelbare.”

“Jongeren leren hoe je nee zegt en hoe je slim keuzes maakt.”

Welke informatie zouden jij of je vrienden goed kunnen gebruiken?

Van wie zou je deze informatie willen krijgen?

Jongeren willen meer bescherming tegen criminele uitbuiting

Met focus op preventie en handhaving

“Meer politie in de buurt en rond de school.”

“Beter in de gaten houden.”

“Meer politie die actief zoekt naar illegale dingen, zoals vuurwerk.”

“Boetes opleggen als mensen het doen en gelijk actie ondernemen.”

“Ik hoop dat er meer aan gedaan kan worden. Ook omdat ik denk dat dit op straat ook een veiligere sfeer kan brengen en zoveel andere problemen tegen gaat.”

“Meer camera's ophangen en strengere regels maken.”

“Meer straffen, hogere boetes.”

We hebben de jongeren gevraagd wat scholen en andere instanties (zoals politie, Halt, gemeente) kunnen doen om jongeren beter te beschermen tegen criminele uitbuiting. Bijna 250 jongeren gaven hierop antwoord. Uit de antwoorden komen twee thema's naar voren: preventie en handhaving.

Preventie

Jongeren vinden dat er meer aandacht moet komen voor preventie. Belangrijk hierbij is voorlichting over criminele uitbuiting: wat houdt het in, hoe herken je het, welke gevaren kleven eraan en wat zijn de mogelijke gevolgen. Daarnaast willen jongeren leren hoe zij kunnen reageren in risicovolle situaties, bijvoorbeeld hoe zij op een veilige manier 'nee' kunnen zeggen en daarbij kunnen blijven.

Handhaving

Tegelijkertijd vragen jongeren om strengere maatregelen en meer toezicht. Ze noemen extra politiepattrouilles in de buurt, cameratoezicht op drukke plekken, voorkomen van illegale handel in vapes, sigaretten en drugs en strengere regels rondom sociale media.

“Meer voorlichting geven op school hoe slecht het is.”

“Meer maatregelen en strengere regels voor vapes en sigaretten.”

“Betere bescherming en meer toezicht op sociale media.”

“Meer lessen geven over de gevaren en gevolgen.”

“Lessen over criminele uitbuiting en drugs op school.”

“Zorg ervoor dat jongeren weten dat het niet slim is om deze dingen te doen.”

“Meer uitleg op school over de risico's van online verleiding.”

Belangrijkste inzichten

Criminele uitbuiting is zichtbaar voor jongeren

4 op de 10 jongeren kent leeftijdgenoten die mogelijk strafbare dingen doen voor een ander. Het gaat vooral om iets verkopen of wegbrengen voor een ander, meestal zijn het vapes of drugs. Jongeren herkennen dit gedrag doordat leeftijdgenoten er zelf over praten, erover opscheppen of het delen op sociale media. Volgens jongeren doen leeftijdsgenoten dit vooral om erbij te horen, status te krijgen en geld te verdienen.

Deel jongeren heeft zelf berichten gezien of is persoonlijk benaderd

Een kwart van de jongeren (23%) ziet online berichten waarin wordt gevraagd om 'klusjes' te doen tegen betaling. Deze berichten worden voornamelijk gezien op Snapchat. Eén op de acht jongeren (13%) is zelf benaderd om iets strafbaars te doen, meestal door een onbekende online via sociale media of offline.

Zorgen worden zelden gedeeld of gemeld, jongeren willen niet 'snitchen'

Bijna 9 op de 10 jongeren die weten dat een leeftijdsgenoot mogelijk iets strafbaars doet, melden dit niet. De belangrijkste reden is dat zij anderen niet willen verraden ('snitchen'). Ook angst voor vergelding is een belangrijke reden om zorgen niet te delen.

Voorlichting, weerbaarheid én toezicht zijn volgens jongeren nodig om criminele uitbuiting tegen te gaan

Criminele uitbuiting is voor veel jongeren een lastig onderwerp. Zij hebben behoefte aan basiskennis (wat is het, hoe herken je het, wat zijn de gevolgen) en aan concrete handvatten om 'nee' te zeggen en steun te zoeken. Naast voorlichting en weerbaarheid pleiten jongeren ook voor meer toezicht, strengere regels en handhaving, met name online en rond de illegale handel in vapes en drugs.

Aanbevelingen

Vergroot kennis over criminele uitbuiting, maar pas maatwerk toe

Vergroot de kennis over criminele uitbuiting bij jongeren, ouders, scholen en andere organisaties die met jongeren werken. Zorg voor toegankelijke basisinformatie voor iedereen (wat is het, hoe werkt het, wat zijn signalen en gevolgen) en vul dit aan met doelgroepgerichte verdieping. Sluit aan bij leeftijd, onderwijsniveau en mate van kwetsbaarheid van jongeren, en richt de inzet vooral op jongeren die extra risico lopen. Organiseer gerichte voorlichtingen voor zowel jongeren als ouders en versterk de deskundigheid van professionals, zodat signalen en rekrutering tijdig worden herkend.

Versterk weerbaarheid tegen criminele uitbuiting, begin vroeg

Start al op jonge leeftijd (groep 7/8 basisschool) met structurele voorlichting en herhaal deze gedurende de schoolloopbaan. Richt de aandacht op praktische vaardigheden, zoals omgaan met groepsdruk, 'nee' zeggen, risico's

inschatten en veilig online gedrag, met herkenbare voorbeelden uit de leefwereld van jongeren. Zorg daarnaast dat jongeren weten waar zij laagdrempelig en zo nodig anoniem terecht kunnen met zorgen. Ondersteun ouders met handvatten om het gesprek te voeren over online verleiding, geld, status en grenzen.

Wees samen alert op signalen van criminele uitbuiting, handel gezamenlijk

Criminele uitbuiting raakt meerdere domeinen en vraagt om actieve alertheid en structurele samenwerking tussen ouders, scholen, jongerenwerk, zorg, politie en gemeenten. Organiseer vaste overlegmomenten om signalen en zorgen te delen en gezamenlijk te duiden. Zorg voor duidelijke handelingskaders en afspraken over regie, opschaling en gegevensdeling. En versterk de zichtbaarheid van toezicht en ondersteuning, zowel online als offline, zodat jongeren ervaren dat er wordt opgelet en geholpen.

VOORBEELD VAN INTERVENTIE

De door Halt ontwikkelde school- en wijkaanpak zou kunnen helpen om onze aanbevelingen om te zetten in concrete handelingen.

Deze aanpak ziet er als volgt uit: een Halt-medewerker is één of twee keer per week op school aanwezig. Er worden groepsactiviteiten ingezet, zoals voorlichtingen en lessen, en zo nodig individuele preventieve gesprekken na incidenten of grensoverschrijdend gedrag. Lessen zoals Invloed van de Groep en Gedrag Online kunnen preventief en herhaald worden gegeven. Zodoende versterken zij onder andere de weerbaarheid van leerlingen. Alles is maatwerk en wordt afgestemd op wat er speelt op school en in de wijk. Daarbij werkt Halt samen met scholen, ouders en (lokale) ketenpartners.

BIJLAGE

Onderzoeksverantwoording

- Deze peiling is uitgevoerd door Sociaal Planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe.
- Het onderzoek is uitgevoerd via het Jeugdpanel Groningen en Jeugdpanel Drenthe, middels een online vragenlijst op verschillende VO-scholen verspreid over de provincies Groningen en Drenthe.
- In totaal hebben 574 jongeren van 12-18 jaar de vragenlijst ingevuld.
- De uitkomsten van de uitvraag zijn door de onderzoekers samen met Halt besproken met ruim 100 leerlingen op vijf verschillende scholen.
- Het vragenlijst is ingevuld in oktober en november 2025. De verdiepende lessen vonden plaats in december 2025.

Responsverantwoording

	Totaal	In procenten
Totaal	574	100%
Meisje	238	42%
Jongen	223	39%
Non-binair	10	2%
Onbekend	103	18%
12-13 jaar	253	44%
14-15 jaar	154	27%
16-18 jaar	64	11%
Onbekend	103	18%
Praktijkonderwijs	60	11%
Vmbo	296	52%
Havo/Vwo	140	24%
ISK	4	1%
Onbekend	74	13%

Jeugdpanel als aanpak om jongerenparticipatie te versterken

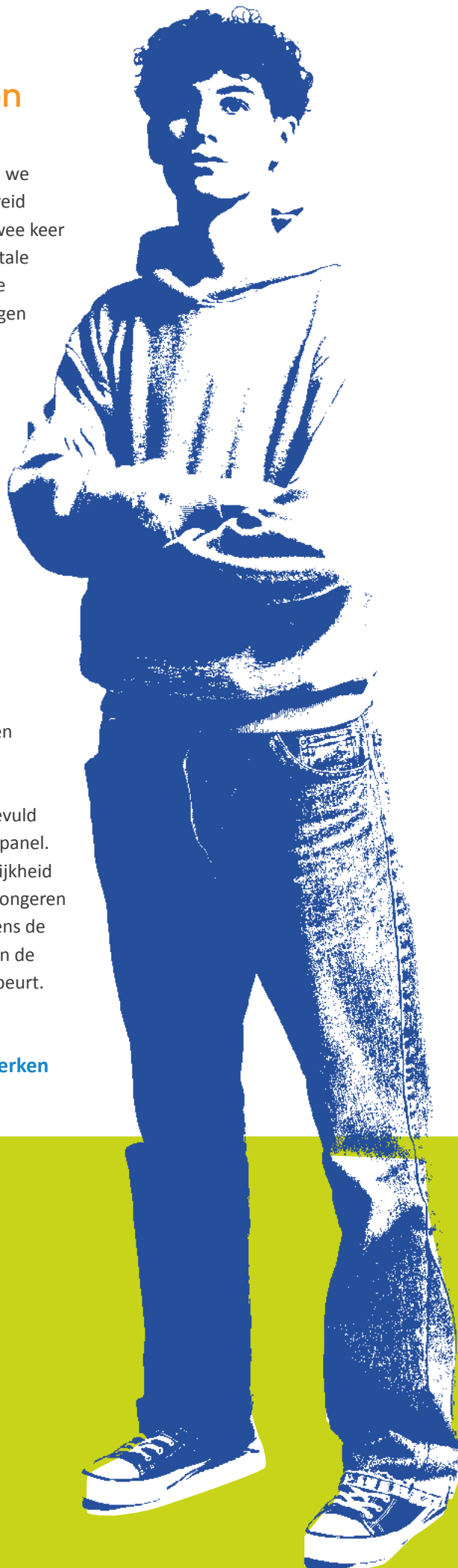
Voor het Groninger Jeugdpanel en het Drents Jeugdpanel werken we samen met middelbare scholen van alle onderwijsniveaus, verspreid over de provincies Groningen en Drenthe. Deze panels worden twee keer per schooljaar ingezet voor onderzoek. Leerlingen vullen een digitale vragenlijst in over een specifiek thema, gevolgd door verdiepende klassengesprekken waarin samen met jongeren oplossingsrichtingen worden verkend. We betrekken altijd een externe partij die deskundig is op het onderwerp. Deze partij denkt mee van begin tot eind en gaat mee de klassen in.

Om een breder bereik onder jongeren te realiseren, ondersteunt SpotTV - een online platform voor en door jongeren - het Jeugdpanel door extra online content te ontwikkelen rond de onderzochte thema's. Na afloop van elk onderzoek produceert SpotTV een video met de onderzoeksresultaten en reacties van bestuurders en beleidsmakers, speciaal voor de deelnemende leerlingen.

De behoeften en ideeën van jongeren vertalen we naar concrete adviezen. Deze delen we met scholen, overheden en betrokken organisaties, waarna we samen bespreken hoe ze in beleid kunnen worden toegepast.

De brede aanpak via scholen van allerlei onderwijsniveaus, aangevuld met online content, is een belangrijke succesfactor van het Jeugdpanel. Daarnaast zijn succesvolle elementen van het panel de toegankelijkheid en laagdrempeligheid van het Jeugdpanel, de mogelijkheid voor jongeren om zonder lange verplichtingen deel te nemen, de interactie tijdens de verdiepende gesprekken waarbij jongeren zich gehoord voelen, en de terugkoppeling waarin duidelijk wordt wat er met hun ideeën gebeurt.

Sociaal Planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe werken voor het Jeugdpanel samen met [SpotTV Groningen](#).

Bibliografie

Berg, van den, P. & Rekers, M. Criminelen ronselen jongeren. Resultaten van het onderzoek naar de mate van ronselen van jongeren in Gelderland door criminelen (voortgezet- en beroepsonderwijs) uitgevoerd in de periode 2020-2021. Nog niet gepubliceerd.

Bureau Beke & Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2022). Aanpak risicojeugd en jeugdgroepen. Houd jongeren uit de georganiseerde criminaliteit.

Ferwerda, H. (2022). Welke jongeren zijn kwetsbaar voor criminaliteit? Van12tot18: Meppel.

Noteboom, F., Landers, S., Ceuleers, S., & Bommel, S. (2020). Dader of slachtoffer? Criminele uitbuiting; verkenning onder Nederlandse scholen. Centrum Kinderhandel & Mensenhandel: Capelle aan den IJssel.

Sociaal Planbureau Groningen & Trendbureau Drenthe (2026). Georganiseerde en ondermijnende criminaliteit in de woonomgeving. Ervaringen van inwoners in Groningen en Drenthe.

Van der Torre, E. & Tops, P. (2022). Groningse praktijken. Een analyse van (de gemeentelijke aanpak van) ondermijning in de gemeente Groningen.

VRAGEN?

Irene Schoonbeek

i.schoonbeek@sociaalplanbureaugroningen.nl

Evelien Mulder

e.mulder@sociaalplanbureaugroningen.nl

Femke de Haan

f.dehaan@sociaalplanbureaugroningen.nl

Imke Oosting

i.oosting@trendbureaudrenthe.nl

Julian Rengers

j.rengers@trendbureaudrenthe.nl

Colofon

Auteurs en onderzoekers

Irene Schoonbeek, Femke de Haan,
Julian Rengers, Evelien Mulder en
Imke Oosting.

In samenwerking met:

Halt (klassenbezoeken)
Spot TV Groningen

Vormgeving

Sandra Jonge Poerink

We danken alle scholen en jongeren
die hebben meegewerkt aan het
onderzoek door een vragenlijst in
te vullen en deel te nemen aan de
klassengesprekken.

*Dit onderzoek is mede mogelijk
gemaakt door de provincies Groningen
en Drenthe.*